

**MILOTA HALÁKOVÁ, MARÍNA KŠIŇANOVÁ, JANKA BÁBELOVÁ (2019):  
SLOVENČINA AKO LIEK.**

Bratislava: Univerzita Komenského.

**MILOTA HALÁKOVÁ, MARÍNA KŠIŇANOVÁ, JANKA BÁBELOVÁ (2019):  
SLOVENČINA AKO DIAGNÓZA.**

Bratislava: Univerzita Komenského.

**MILOTA HALÁKOVÁ, MARÍNA KŠIŇANOVÁ (2020):  
SLOVENČINA AKO CVIČENIE.**

Bratislava: Univerzita Komenského.

Ivana Bozděchová<sup>1</sup>

Univerzita Komenského v Bratislavě vydala uživatelsky neobyčejně potřebný, metodicky v mnohém inspirativní a lingvisticky ucelený komplet pro výuku slovenštiny jako cizího jazyka. Zahrnuje dva díly konverzační učebnice *Slovenčina ako liek* (2019, 442 s.) a *Slovenčina ako diagnóza* (2019, 216 s.) a na ně navazující cvičebnici *Slovenčina ako cvičenie* (2020, 214 s.). Tento výukový materiál slovenštiny zpracoval kolektiv autorek Milota Haláková, Marína Kšiňanová a Janka Bábellová, a jak názvy jeho částí napovídají, je určen zahraničním studentům lékařství. Cílem autorek bylo vytvořit didakticko-konverzační materiál založený na postupné gradaci gramatických jevů. Metodologicky využily kognitivní psychodidaktická východiska a aplikovaly metodu situačního komunikačního vyučování (Situational Language Teaching — Harld E. Palmer, A. S. Hornby) a částečně také přirozený přístup (The Natural Approach — T. Terrell, S. Krashen).<sup>2</sup> Usilovaly o to přenést do učebnice reálný svět, vizualizovaly slovní zásobu a prezentovaly ji na základě jejího gramatického využití v textu. Učebnice ukazuje každý gramatický jev v situaci, ve které jej student může reálně použít. Typické situace jsou přiblíženy obrázky a autentickými fotografiemi, zamýšlenými i k iniciování spontánní konverzace mezi studenty. Koncepčně má učebnice dvě části: gramaticko-konverzační všeobecnou část (*Slovenčina ako liek*), která zohledňuje základní situace, a část zaměřenou na terminologii (*Slovenčina ako diagnóza*).

První část učebnice *Slovenčina ako liek* prezentuje základní gramatiku a slovní zásobu ve dvaceti rozsáhlých lekcích začleněných do tří velkých tematických okruhů: *Ako (po slovensky) prežiť*, *Ako (po slovensky) hovoriť*, *rozumieť a žiť* a *Ako sa (po slovensky) rozprávať* a *ako si to užiť*. Každá lekce je zaměřená na konkrétní gramatický jev; ten je představen v jejím úvodu v podobě tabulky, v textu lekce vyznačen kurzivou a dále opakovaně užíván v textech, dialogích, cvičeních i písních (ty jsou většinou zaměřené na rozpoznání a doplnění tohoto jevu). Gramaticky obměněné tvary jsou zvýrazněny barevně, podobně jsou v deklinačních tabulkách barevně odlišeny také životné a neživotné tvary substantiv. Gramatické tabulky v úvodu lekcí nebývají úplně a studenti

1 Text vznikl za podpory projektu Univerzity Karlovy Progres Q10, Jazyk v proměnách času, místa, kultury.

2 Podrobněji o metodách viz Haláková–Kšiňanová 2019.



je mohou doplňovat analogií podle uvedeného pravidla; od počátku je tedy i v přístupu ke gramatice uplatňován komunikační zřetel. Slovní zásoba je prezentovaná ve frázích a slovních spojeních, studenti si ji v každé lekci sami vytvářejí dedukcí slov z kontextu. Na závěr lekcí a textů bývají shrnuty základní gramatické a lexikální jevy a sociokulturní informace. Učebnice zahrnuje i práci s videonahrávkami (úkoly zaměřené na poslech — rozlišování slov či tvarů v nahrávce).

Učebnicí provází fiktivní postava v podobě symbolického piktogramu studentky Anne Schmidt; podobně jako zahraniční studenti přijíždí studovat medicínu na Slovensko. Její postava se objevuje u textů a cvičení a bývá vložena i do fotografií, čímž se simulované situace stávají autentičtější. Anne se seznamuje s novým prostředím a jeho jazykem, své zážitky chce konfrontovat se zážitky skutečných studentů, a tak s nimi rozmlouvá. Pro snazší přivyknutí si na toto prostředí užívá symbolicky a v podobě infúzí lék, a tím je slovenština. Jako každá žena se Anne ráda převléká, a tak mění šaty podle prostředí a léku: její infúze mají různé barvy, každá symbolizuje určitou slovní zásobu (stejně jako infúze se mění její šaty). Zelená symbolizuje slovní zásobu odbornou, modrá každodenní, oranžová oddychovou, žlutá výrazy pro poznávání slovenské kultury a historie, červená pro emocionální chvíle. Tím jsou v učebnici pokryty základní komunikační oblasti. Postupně se v ní slovenština jako komunikační nástroj stále více uplatňuje v prostředí nemocnice, a tak se lékařská terminologie stává dominantnější.

Druhá část učebnice s názvem *Slovenčina ako diagnóza* předpokládá vyšší jazykové kompetence studentů ve slovenštině a zaměřuje se na lékařskou terminologii. Anne tedy nosí jen zelené šaty pro infúze terminologie a pestrobarevné šaty pro vlastní zkušenosti (vyjadřované v podstatě slovní zásobou z první části učebnice). Druhá část má tři tematické celky: 1. *Ako (po slovensky) vyšetriť pacienta, veľa pochopiť a zažiť* (Anne prochází devíti klinikami — kardiologickou, gastroenterologickou, neurologickou, chirurgickou, psychiatrickou, urologickou, gynekologickou, pediatrickou, stomatologickou — a učí se klást pacientům otázky týkající se jejich diagnózy a zdravotního stavu; opakuje gramatiku a doplňuje slovní zásobu), 2. *Videonahrávky a cvičenia* (amatérské nahrávky z nemocničního prostředí natočené ve spolupráci s lékaři, jejich přepis a konverzační cvičení) a 3. *Slovenčina pre zubárov* (stomatologická terminologie a cvičení). Lekce v prvním tematickém celku tentokrát uvozují tzv. klíčová slova (kardiologická klinika má klíčové slovo *srdce*, neurologická — *nerv*, chirurgická — *operácia*, psychiatrická — *žiť* atd.), která (příp. jejich kořeny) slouží jako základ pro sestavování sémantických polí. Nová slova jsou prezentována v rozhovorech Anne se studenty pod titulem *AHOJTE* — Anne jim z vlastní praxe přibližuje, jak užívat terminologii v kontextu. Po dialozích následují kazuistiky — konkrétní případy, choroby a problémy, s nimiž se studenti mohou v praxi setkat. Text je určen k poslechu, během něhož mají studenti doplňovat chybějící informace do připravené tabulky. Očekává se, že zachytí základní odpovědi týkající se osobní, sociální a pracovní anamnézy — teprve po vyplnění těchto informací začíná přímá práce s textem. Při ní studenti dedukují význam slov z textu, konfrontují své původní odpovědi a doplňují nové informace do tabulky. Také cvičení se zaměřují na tvorbu otázek k uvedeným odpovědím, vycházejícím z konkrétního textu; studenti se v nich připravují na odbornou komunikaci s pacientem. Jednotlivé texty se týkají konkrétní



ních lékařských problémů a končí otázkami: *Ste na praxi. Čo sa spýtate tohto pacienta? Čo poviete tomuto pacientovi?* Každá lekce je zakončena sestavením asociačního sémantického pole vztahujícího se k příslušnému oddělení a s ním spojené slovní zásoby. Na základě vlastních paměťových stop si tak studenti sami vytvářejí sémantická pole s podtitulem k cvičení na základě otázky *Čo si pamätám?* V druhém tematickém celku simulují videonahrávky autentické nemocniční prostředí — zachycují rozhovory připravené ve spolupráci s lékaři na dvou kompetenčních úrovních A1 a A2 a do výuky vnášejí komunikačně-poznávací aspekt. Třetí tematický celek je určen studentům zubního lékařství, neboť ti potřebují navíc přípravu na komunikaci v zubní ordinaci. Jsou v ní zařazeny speciální texty, cvičení a také dvě videa, v nichž vystupují zahraniční studenti zubního lékařství.

Na konverzační učebnici přímo navazuje a zároveň ji doplňuje cvičebnice *Slovenčina ako cvičenie*, určená k samostudiu, domácí přípravě a procvičování teoretických vědomostí. Má čtyři části: 1. anglicky psané stručné seznámení s výslovností a gramatikou slovenštiny, 2. cvičení, 3. vysvětlení gramatických jevů a shrnutí gramatických pravidel v tabulkách (*Nech sa páči, všetko spolu*) a 4. klíč (správné odpovědi k cvičením navazujícím na obsah kapitol konverzační učebnice). I touto cvičebnicí studenty provází studentka Anne, její piktogram odkazuje na vysvětlení konkrétního gramatického jevu a na tabulky související s příslušnou kapitolou. Výklady gramatiky v angličtině jsou funkční a velmi přehledné. Např. deklinace je demonstrována jednoduchým ukázáním funkce jednotlivých pádů (pád odpovídá na otázku...), pády jsou uvedeny v pořadí: akuzativ singuláru, nominativ singuláru a plurálu (+ slova jen v pl; dva — dvě), singulár a plurál: akuzativ, lokativ, instrumentál, dativ, genitiv. U každého pádu jsou uvedeny tvary substantiv, adjektiv a tázacích zájmen.

Třídílný komplet představuje moderní výukový materiál, sympatický snahou neustále motivovat, důslednou návodností, vtípem a praktičností, umocňovanou systematickým užíváním signálů a symbolů. Tak např. již v samotném úvodu učebnice *Slovenčina ako liek* se studentům jako první text předkládá hybridní text (*Pardón, rozumiete? Excuse me, do you understand?*, s. 18–19) — v anglických větách se objevují slovenská slova internacionální povahy (kognáty jako *študent, fantastický, rehabilitácia, festival, fitness*); text vyznívá jako komunikačně aktuální, adekvátní studentskému životu a hlavně nemoralizující (zmiňuje např. alkohol). Motivační efekt tohoto hybridu má pochopitelná úskalí, např. při zapojování ohebných slovních druhů do anglické (tj. analytické) větné stavby. Nicméně je zde simulována aktuální konverzace a představeny některé slovenské realie in medias res. Navíc angličtina je nutně zprostředkujícím jazykem (jazykem gramatických výkladů) v celé učebnici i cvičebnici. Komunikační záměr (konverzace) je podobně zřejmý i ve zcela první gramatické tabulce (s. 28) — uvedeny jsou v ní pouze tvary v 1. sg a 2. sg a pl slovesa *být*. Jiným příkladem zřetele k uživatelům, tedy medikům, je soupis vybraných slovenských slov latinského původu běžných i z oboru lékařství na s. 119 (*Latina a slovenčina*).

Celkově bych chtěla vyzdvihnout především několik následujících rysů tohoto výukového materiálu:

1) Učebnice respektuje specifické potřeby studentů (lékařská odbornost), relevantnost (tj. užitečnost vzhledem k cíli) a komunikativnost v jejich výuce, vede k tvořivosti a flexibilitě při řešení úkolů. Adekvátně staví i při inovativním přístupu



(situační výuka) jako rovnocenně důležitou kompetenci lexikální a gramatickou; to je především pro flexivní jazyky zvláště důležité. Gramatika a metoda postupnosti při její prezentaci hraje značnou roli i v konverzační učebnici.

2) Výklady o jazyce se od počátku opírají o analogii (paradigmatičnost), a to gramatickou i slovotvornou, viz např. doplňování paradigmat na s. 88–92: slovesa *-a*, *-i* aj. Časování sloves (slovesné třídy) je tak předloženo bez jakéhokoli výkladu gramatiky.

3) Takřka vzorové je důsledné a jednotné užívání prvků signální gramatiky: u substantiv a adjektiv je stejnou barvou signalizován gramatický rod (od s. 42), zachycuje se i postupnost gramatických jevů (gramatické shody) v syntagmatu (*kávu — ktorú — takovú*), signálnost bývá dokonce vícestupňová — poukazuje na (obecnou) sémantiku + gramatiku (viz např. s. 117: biologická živost, gramatický rod). Zvláště záslužné je využití prvků signální gramatiky pro slovotvorné jevy: viz např. v kontextově ukotvených větách na s. 226 vyznačení kořene *slov-*, podobně je signalizováno slovotvorné hnízdo s kořenem *chod-* v textu *Som chodec* a na připojených obrázcích na s. 245 (návazně pak v závěru lekce studenti mají hledat „chodící“ slova při poslechu populární písně R. Millera *Po schodoch*).<sup>3</sup>

4) Stejně jako analogie je v rámci každé lekce podstatné systematické opakování frází (*eště raz*) a doplňování v podobě překladu ze slovenštiny do angličtiny (*rozumiem: po slovensky — po anglicky*).

5) Zásadní je zpětná vazba na konci oddílů učebnice (např. s. 82): ve shrnujícím přehledu si student propojí osvojené komunikační funkce a obsahy s jazykovými prostředky k jejich vyjádření. Zpětná vazba jako součást studia je koncipována v souladu s celkovým zaměřením učebnice na konverzaci. Reflektují to i formulace zpětné vazby, které se v návaznosti na právě probranou gramatiku obměňují ve vlastní gramatické struktuře, např. v použitém slovesném čase nebo způsobu, viz s. 206: *Ako to bolo po slovensky?*, s. 208: *Viete, čo to bolo?*, s. 215: *Rozumela som?*; s. 386: *Toto by som si mal/mala pamätať*, s. 400: *Toto by som chcela vedieť* apod. Obdobně se v procese osvojování gramatiky rozvíjí struktura formulací u tabulek (*Teraz tomu už rozumiem. Viem, ako to je*, s. 297 aj.). Při shrnutí nové slovní zásoby se v učebnici vyváženě střídá doplňování ekvivalentů anglických (studentova pozornost je zaměřena na potvrzení správnosti pochopení významu) a slovenských (důraz na fixování naučeného, nově poznaného slova): *Teraz viem ako sa to povie po anglicky / po slovensky*.

Jednoznačně vymezené zaměření výukového kompletu pro zahraniční studenty medicíny na Slovensku, primárně nelingvisty a úplné začátečníky se, jak jsme již naznačili, zcela zřetelně odráží v metodice, postupech a formách prezentace a výběru gramatiky a slovní zásoby slovenštiny, k níž se didakticky přistupuje jako k jazyku pro speciální účely (language for special purposes). Autorky zdařile využily řadu zajímavých forem a nástrojů, funkčních zejména svou názorností, modelovostí a aplikovatelností. Praktické, situační zaměření a snaha motivovat s sebou vedle výhod a efektivity přináší i jistá úskalí, místy se odrážející v neúplnosti či drobných nepřesnostech při prezentování a vysvětlování gramatiky; nutno ovšem přiznat, že didaktické zjednodušování je běžnou praxí při výuce cizích jazyků, mnohdy dokonce

3 K využití slovotvorné motivace ve výuce cizích jazyků viz např. Liptáková 2016.

nevyhnutelnou. Přesto zde na některé případy takového zjednodušení v přehledu upozorním, spolu s dalšími dílčími připomínkami (uvádím je pouze ke zvážení pro další možná vydání učebnice):



### Slovenčina ako liek

- 1) Do stručného úvodu o abecedě a výslovnosti (s. 22) nepatří informace o gramatickém členu. Uvedená charakteristika slovenského pravopisu jako fonetického není přesná (obdobně nesprávně tak bývá popisován v oblasti ČCJ i český pravopis) — hlavní princip slovenského pravopisu je fonematický. Dělení konsonantů na tvrdé, měkké, neutrální a sylabické (tamtéž) nevychází ze sourodých klasifikačních hledisek.
- 2) Využívání shod a rozdílů při výkladu je funkční, viz např. kontrastní uvedení významů víceznačných forem v kontextu (např. s. 102: *Kolko stojí to auto, ktoré tam stojí?*) nebo postupné prezentování paradigmat — srovnávání forem studentům při osvojování jistě pomáhá. Ne vždy je však zachycen přesně či v úplnosti jazykový systém, viz např. s. 47: *prosím si toto: káva* → *kávu* = objekt; *POTREBUJEM VODU To je voda* (subjekt) → *vodu* (objekt) A>U. Subjekt a objekt se obdobně užívá u všech substantiv, na uvedeném místě učebnice se však vzhledem ke shodě tvarů uvedených deklinačních typů maskulin a neuter v nominativu a akuzativu (*čaj, pivo*) změna subjektu v objekt neuvádí.
- 3) Dedukcí mají studenti v tabulce na s. 34 k uvedeným slovenským tvarům doplňovat anglické ekvivalenty: gramatickou kategorii osoby již znají z předchozího užívání, nikoli však kategorii gramatického rodu. Rozlišení *on — ona — ono* je zde zřejmě ponecháno intuici?
- 4) Poněkud neobvyklé a možná diskutabilní může být užití symbolu ↔ pro opozita (s. 51, 69, 77 aj.): obecně spíše evokuje oboustranný vztah než opak.

### Slovenčina ako cvičenie

- 5) Gramatické rody se na s.122 zjednodušeně charakterizují formou zakončení slov: *Grammatical genders: They are formed according to the last ending*. Tamtéž se anglický termín *ending* užívá bez rozlišení (a tedy nejednoznačně ve vztahu ke slovenštině) pro pádovou koncovku (*vaša*), koncovou hlásku kořene (*pomoc*) i slovtvornou příponu (*kaviareň, miestnosť*). Dále se uvádí, že podle rodu mají 3 tvary / podoby demonstrativa, posesiva a řadové číslovky (s. 124, 125, 136) — všechny tyto slovní druhy však mají více tvarů, obměňují je podle gramatické kategorie čísla a pádu.
- 6) O plurálových tvarech u substantiv (s. 143) se konstatuje, že se tvoří pomocí koncovky (v angličtině *endings*, viz zde výše): koncovky samozřejmě mají i singulárové tvary.
- 7) U (individuálně) přivlastňovacích adjektiv se uvádí (s. 127), že se tvoří od substantiv mužského a ženského rodu; chybí však informace o sémantice těchto substantiv — smysluplně se tato adjektiva tvoří pouze od názvů osob.
- 8) Zjednodušené a nepřesné je tvrzení o postavení reflexivních formantů *sa/si* na druhé pozici ve větě (s. 129); jde o příklonky reflektující rytmický princip slovosledu (podobně jako v češtině).



Jak z uvedeného vyplývá, závěrem mohu shrnout: celý komplet je vítanou a vydatnou infúzí pro současnou metodiku výuky cizích jazyků. Přejme si, aby se obdobného léku dostávalo i češtině jako cizímu jazyku, pro filology i studenty připravující se v ní na různé obory.

#### **BIBLIOGRAFIE:**

Haláková, M. — Kšiňanová, M. (2019):

Rozvíjanie relevantnej lexikálnej kompetenci u študentov medicíny na hodinách slovenčiny, *CASALC Review* 9. 2, s. 85-97.

Liptáková, L. (2016): Slovtvorná motivácia v slovenčine ako opora rozvíjania lexikálnej

kompetencie cudzojazyčného študenta,

in: Pekarovičová, J. — Hargašová, Z. (eds.), *Slovenčina (nielen) ako cudzí jazyk v súvislostiach II*, Bratislava: Univerzita Komenského, s. 165-18